

Elena Ferrante: Kadonneen lapsen tarina

[PM/31 ADMIN](#)

Maanjäristys, lasten syntymä ja katoaminen – MARJATTA RIPSALUOMA (25.10.2018)

Luin Elena Ferranten Napoli-kvartetin viimeisen kirjan, urakka oli sekä kevyt että raskas. Ajattelen naisten asioita. Kirjasarja on feministinen, siitä ei pääse minnekään, eikä tarvitsekaan päästä. Siinä kuvataan naisten yhteiskunnallisen aseman muutosta, sen runkona on emansipaatio. Kun tarina alkaa pian II maailmansodan jälkeen, kaikkialla tapahtuu paljon. Napoli kuhisee.

Vähän aikaa sitten kaivettiin Herculanaeumin raunioista esiin graffiti, jossa sanottiin että tämän talon meiningin pitää kyllä muuttua, että täällä jaksaisi olla. Graffiti oli tehty hiilellä ja se oli päivätty lokakuussa vuonna 79 jaa. Senaikaisessa latinassa ei ole isoja ja pieniä kirjaimia eikä sanojen välissä tilaa merkitsemään yhden sanan alkua ja toisen loppua. Graffiteja näkee jossain päin Rooman Forumiakin, voi niitä olla myös Colosseumin seinissä.

Herculanaeum on aivan Napolin vieressä. Vesuviuksen purkaus on historiankirjoissa päivätty kuukautta aiemmaksi kuin milloin se tapahtui. Siihen viittaa myös se, että ihmisillä on ollut kaulaliinat ja takit päällä, näissä löydetyissä kuvissa. Ilmasto oli suunnilleen sama kuin nyt.

Napolin seudun ihmisten askeleet eivät koskaan ole aivan varmoja. Tai ehkä ihan toisin päin: ehkä he ovat kovasti varmoja koska asuvat siinä tulivuoren juurella. Elämä on jatkunut eteenpäin aina.

Maanjäristys

Tämä tuli mieleen kun luin Ferranten kirjasta kuvauksen Napolin maanjäristyksestä vuonna 1980. Kohtaus on Napoli-sarjan neljännen osan alkupuolella. Se oli perusteellinen, suuri järistys ja sai ainakin minut tärisemään niiden sivujen ajan, kun sitä järistystä kesti:

”Jyrinä oli sietämätön, koko kaupunki, Vesuvius, kadut, meri, via dei Tribunalin ja Espanjalaisen korttelin vanhat talot, Posillipon uudet rakennukset pitivät ääntä. Lila väentäytyi vapaaksi ja huusi: älä koske minuun. Se oli raivokas huuto, joka painui mieleeni syvemmälle kuin maanjäristyksen pitkät sekunnit. Tajusin erehtyneeni: Lila, joka hallitsi aina kaikkea, ei sillä hetkellä hallinnut yhtään mitään. Hän oli kauhun jähmettämä, pelkäsi murenevansa, jos vain hipaisisinkin häntä.”

Äärimmäisyysihmisiä: hurja temperamentti, ilo ja nauru, kovaääniset tunteet, siinä kliseitä, joita liitetään välimerelliseen kanssakäymiseen. Entäs jos kyse ei olekaan synnynnäisestä erosta, vaan opitusta käyttäytymisestä? Minkälaisia ihmisiä suomalaisista olisi tullut jos he sattuisivat elämään maanjäristysalueella? Ehkä maa olisi jo heidät niellyt!

Kirjasarjassa on alusta lähtien ollut minäkertoja. Sillä tavalla toisen lähellä olevan, minäkertojan parhaan ystävän tarina nähdään tästä kertojasta käsin. Napoli-kvartetin ensimmäisessä osassa on prologi ja viimeisessä osassa, jonka juuri olen lukenut, on epilogi. Ne sitovat kirjan yhdeksi pitkäksi kertomukseksi. Prologissa minäkertojalle tulee puhelinsoitto: ”Äiti on kadonnut” ja sen päälle itkua. Soittaja on minä-kertojan parhaan ystävän, Lilan, poika. Näin Lila esitellään Napoli-kvartetin ensimmäisessä osassa:

”Rinon äidin nimi on Raffaella Cerullo, mutta kaikki ovat aina kutsuneet häntä Linaksi. Kaikki muut paitsi minä, joka en ole koskaan käyttänyt kumpaakaan nimeä. Minulle hän on jo yli kuusikymmentä vuotta ollut Lila. Jos yhtäkkiä alkaisin sanoa häntä Linaksi tai Raffaellaksi, hän luulisi että ystävytemme on lopussa.”
(Ferrante, *Loistava ystäväni*)

Prologin jälkeen alkaa kertomus Lilan ja Lenùn (Elena Greco) lapsuudesta. Ennen jokaisen neljän kirjan tarinaa on myös lueteltu korttelin perheiden jäsenet ja kerrottu millä perheenisä on pitänyt perheensä hengissä. Kortteli on työläiskortteli, alussa aivan sodan jälkeen, lopussa vain paljon ränsistyneempänä, jos mahdollista, 2000-luvulla.

Osa ensimmäisen kirjan lapsista on jo kuollut, osa on muuttanut pois, mutta korttelin ilme pysyy samanlaisena: pienyrittäjiä, kahviloita, paljon lapsia joista lähtee ääntä. Lila ja Lenù tulevat luoneeksi elämänikäisen ystävyuden. Mutta elävät kirjasarjassa fiktiivisinä hahmoina, elävän kaltaisina.

Draaman kaari

Ensimmäisen osan nimi on *Loistava ystäväni*, viimeisen osan nimenä on *Kadonneen lapsen tarina*. Nimet kertovat kahden naisen suhteesta. Kadonnut lapsi on Lilan tytär, mutta lapset alkavat kadota muutenkin. He nimittäin kasvavat. Lasten äidit ja isät vanhenevat. Ensimmäisen osan alaotsikko on Lapsuus ja nuoruus, ”Uuden nimen tarinan”, toisen, alaotsikko on Nuoruus, ”Ne jotka lähtevät ja ne jotka jäävät”, kolmannen, alaotsikko Aikuisvuodet. Sitten viimeiseksi tulee alaotsikko Kypsyys – Vanhuus.

Pysyvä on Napolin kaupunki ja se kortteli. On tärkeää että kirjojen alussa on perheiden nimet ja henkilöt. Korttelin ihmiset ovat riippuvaisia toisistaan, he tarvitsevat toisiaan, vaikka eivät ole läheskään aina ystävällisissä väleissä.

Kirjailija on ladannut tähänkin osaan paljon konflikteja. Minä-kertoja, Lenù, käy läpi kaksi eroa miehistään, mutta hänellä on lopuksi kirjailijan ura ja kolme tytärtä, joilla on jo omia lapsiakin. Tämä on romaanisarja, ei pamfletti tai sosiologinen kenttätutkimus. Korttelin naisten ihmissuhteet ovat yhtä lailla solmussa kaikilla, ajoittain. Äänekkäisiin riitoihin tuo painavuutta se että koska tahansa ainakin se valtava caldera räjähtää. Siinä Napolinlahdella, joitakin alueita on jo aidattu, että ihmiset eivät pyörtyisi tai peräti kuolisi myrkyllisiin huuruihin.

Napolin työläiskorttelissa ihmiset elävät selvästi lähempänä toisiaan kuin Suomen kaupunkien kortteleissa eletään. Viimeisen Napolin aikansa ystävät Lina ja Lenù asuvat samassa korttelin talossa, ylä- ja alakerrassa. Käytännön elämä järjestyy, lasten hoito ja muut naisten työt.

Lenù ei kaikin ajoin luota Lilaan. Lila on suoraviivainen suhteessaan ihmisiin. Lila oli kansakoulussa parempi kirjoittaja kuin Lenù, nyt Lila voi vetäytyä puhumattomaksi, kun kerran Lenù tietää ja osaa. Mutta Lenù huomaa aina että Lilan vahvuudet, joissa ei ole kyse yliopistoarvosanoista tai kirjailijan ammatista, ovat Napolissa tarpeen. Lila oppi nopeasti tietokoneiden mahdin ja osaa tehdä niiden avulla bisnestä. Lapsuusystävällä on firma, hänellä on valtaa ja rahaa.

Maanjäristys ei opeta aivan heti pohjoista paluumuuttajaa. Lenù sai Firenzestä ja Pisasta lahjakseen koulutuksen, löysi myös ensimmäisen miehensä, josta erosi ja päätyi toisen korttelin asukkaan, miehen, Ninon, mukana takaisin kotiin Napoliin. Lila ei ole puolestaan koskaan edes käynyt Napolin ulkopuolella.

Äänten volyyymi on voimallinen. Kerran heräsin keskellä yötä Roomassa hirveään huutoon ja paukkeeseen. Pelotti. Kysyin toisilta: onko siellä mellakka? Kuuntelivat. Ei, pelkkä perheriita! Napoli-sarjaa lukevan kannattaa varata itselleen jos mahdollista kasa italialaisia leffoja. Kaksi elokuvan kultakautta sopivat: neorealistinen ja uusi aalto, siis 1940-60-luku.

Tätä viimeistä osaa lukiessani ajattelin että olen lukenut jonkun tietyn asian edellisistä osista. Ehkä, mutta tarina kulkee eteenpäin. Ferrante on taitava kirjoittaja: Napolin kortteli ja sen ihmisten elämä säilyy tunnistettavana vuosikymmenten ajan. Kirjailija ei maalaile, vaan kuljettaa henkilöitä paikasta paikkaan ja onnistuu säilyttämään kertomuksen jännitteen. Kirjat on mahdollista lukea jonkinlaisena elokuvana, tai televisiosarjana. Ikuisesti jatkuva telenovella se ei ole.

Napoli-sarja on pitkä ja monipolvinen tarina naisista, mutta miehetkään eivät ole pelkkiä statisteja. Kaikki muuttuu. Tapahtumien ajankohdat on naulattu esimerkiksi poliittisin tapahtumin. En muista enää minä vuonna Aldo Moro murhattiin. Mutta muistan että hänet murhattiin. Ferranten kertomat ihmiset reagoivat poliittisiin murhiin.

Itsenäisyys/ itsellisyys

Suurten ikäluokkien paine on kaikkialla samantyyppinen. Kun sota asettuu aikakausien murrokseksi, ei ihmisillä ole paluuta samaan kuin ennen sitä.

Kolmas ja neljäs Napoli-trilogian osa käsittelee esimerkiksi Punaisia prikaateja, vasemmistolaista ammattiyhdistystoimintaa ja niiden vastapoleja, fasisteja ja teollisuusmagnaatteja. Napolin elämään kuuluvat käsittääkseni edelleen katujengit ja camorra, joka on mafian napolilainen muoto. Rahavirroilla on taipumus tulla osaksi korruptiota.

Juuri tällä hetkellä Italian parlamentissa on populistieja, jotka vastustavat pakolaisia. EU ihmettelee Euroopan yhteisessä parlamentissa ääneensä Italian budjetin ”kauneutta” ja nähtävästi arvelee sen perustaa katinkullaksi. Italia oli yksi Euroopan hiili- ja teräsunionin perustajajäsenistä ja rajat ovat olleet auki kauan. Tuntuu omituiselta, että Italia on nyt rajojaan sulkemassa.

Romaanissa puhkesi riita parhaiden ystävien Lilan ja Lenùn välille, kun he käsittivät valtion eri tavalla. Tarkemmin sanoen oikeuslaitoksen. Tässä Lila ja Lenù keskustelevat laista ja oikeudesta, ja Lila puhuu tavastaan johtaa firmaansa:

”No, minä pidän varani ja pyrin ohjaamaan asioita haluamaani suuntaan. Niinhän me olemme aina tehneet, eikö totta?”

”Kyllä, mutta olemme nyt vastuussa itsestämme ja lapsistamme. Etkö itse sanonut, että meidän pitää muuttaa kortteli?”

”Ja kuinka se sinun mielestäsi pitää muuttaa?”

”Lakien avulla.”

Hämmästelin itsekin sanojani. Puhuessani tajusin yllätyksekseni olevani vielä lainkuuliaisempi kuin entinen mieheni, ja monessa suhteessa Nino.

”Laki on hyvä asia, jos on tekemisissä sellaisten ihmisten kanssa jotka sanan lausuminen saa heti varuilleen. Mutta sinähän tiedät, millaista täällä on”, Lila totesi.

Ferranten Napoli-sarja ei ole synkkä. Siinä on paljon ihmisten välistä lämpöä ja solidaarisuutta. Varsinkin lapsiin suhtaudutaan suojelevasti. Heille toivotaan parempaa elämän alkua kuin millainen heti sodan jälkeen syntyneillä on ollut. Tämän viimeisen osan nimi ei ole suotta *Kadonneen lapsen tarina*. Lapsia ei ole aina mahdollista suojella, mutta joskus lapsen katoaminen ei ehkä ole ollenkaan onnettomuus.

Luen Ferranten kirjasarjaa kuin dokumenttia. Dokumenteista yleensä jäävät tunteet uupumaan. Fiktion etuna on antaa ääntä ja vimmaa, niin että ihmisissä tuntuu suhde toisiinsa. He ovat kohtalonsa näköisiä.

Ferrante käyttää joskus pysäytyskuvia. Lila ojentaa Lenùn lasta lapsen isälle Ninolle ja unohtaa hetkeksi missä hänen oma pikkutyttärensä on. Kaikki ovat pukeutuneet sunnuntaipäiväksi kauniisiin vaatteisiin ja puisto on valoisa. Jo se, että aurinko paistaa ja tyttöillä on röyhelömekot on pysäytyskuvan arvoinen. Mutta se kuva ei ollut matkailumainoksesta vaan oikeasta maailmasta.

Suomennoksesta: Helinä Kangas onnistuu edelleen urakassaan. En osaa italiaa, mutta olen aika ajoin lukenut Elena Ferranten kolumneja englantilaisesta *Guardian*-lehdestä. Uskon tunnistaneeni tyylin.

Elena Ferrante: *Kadonneen lapsen tarina*. Kypsyys – Vanhuus (Napoli-sarja), suom. Helinä Kangas, WSOY 2018.

Marjatta Ripsaluoma on kirjallisuuskriitikko Vaasasta.